

Котенєва Юлія Миколаївна

кандидат педагогічних наук, старший викладач
Старобільський гуманітарно-педагогічний коледж
ДВНЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
м.Старобільськ, Україна
koteneva_is@ukr.net

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ЯК МАРКЕРУ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ

Анотація. Актуальність досліджуваної проблеми обумовлена вимогами, що висуваються до закладів вищої освіти в підготовці фахівців, здатних здійснювати майбутню професійну діяльність у мінливих умовах, приймати й реалізовувати нестандартні рішення, долати стереотипи у виробничій й особистісній сферах, бути конкурентоспроможними та професійно успішними. Мета дослідження – охарактеризувати етапи формування конкурентоспроможності майбутнього фахівця як маркеру його професійної кар'єри. Методи дослідження – загальнонаукові: загальнотеоретичні (абстракція, конкретизація, аналіз, синтез, порівняння, протиставлення, індукція, дедукція); конкретно-наукові: теоретичні (аналіз літератури, аналіз поняттєво-термінологічної системи, побудова гіпотез). У дослідженні ретельно схарактеризовано етапи формування конкурентоспроможності майбутнього фахівця. Початком формування дослідженої якості визначено осмислення професійних аспектів: професіональних фактів, явищ, подій; засвоєння професійних норм, цінностей, формування ідеалів; формування професійних переконань, етичних принципів; реалізація і їх творчий розвиток у професійній діяльності, спілкуванні. Визначено поетапні технології формування конкурентоспроможності фахівця як маркера професійної кар'єри, а саме: технології колективної і групової взаємодії (форсайт-технології зокрема «Гойдалка часу», Rapid Foresight); технології імітаційного моделювання реальної діяльності професіонала («Професійно-кар'єрний ліфт фахівця», створення портфоліо професійних досягнень); створення реальних ситуацій професійно-особистісного розвитку «Гудвілл» (Goodwill)-технології, «Проектування кар'єрних маршрутів майбутніх фахівців»; технологія самоіміджування й самопрезентації Self-branding.

Ключові слова: професійна діяльність, професійна кар'єра, професійна підготовка, маркер професійної кар'єри, конкурентоспроможність фахівця, технології формування конкурентоспроможності.

Вступ. Динамізм соціальних, економічних, політичних, соціокультурних трансформацій в Україні, приєднання її освітньої системи до Болонського процесу зумовлює потребу в підготовці фахівців, здатних здійснювати професійну діяльність у мінливих умовах, приймати й реалізовувати нестандартні рішення, долати стереотипи у виробничій й особистісній сферах. За таких вимог одним з пріоритетних завдань сучасної професійної освіти в Україні є підготовка конкурентоспроможного фахівця, спроможного здобувати конкурентні переваги й досягати успіхів у конкурентних відносинах на сучасному ринку праці, що є запорукою успішної професійної кар'єри.

Саме тому сьогодні у всіх сферах професійної діяльності більш вагомими стають такі особистісні якості, як відповідальність, адекватне сприйняття й мобільне реагування, самостійність і оперативність в ухваленні рішення, соціально активні дії, здатність швидко адаптуватися до нових умов, і інші якості, що визначають конкурентоспроможність особистості як складову її професійної кар'єри.

Концептуальні положення Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті відображають необхідність забезпечення підготовки кваліфікованих кадрів, спроможних будувати успішну майбутню професійну кар'єру. У зв'язку з цим одним із найважливіших завдань сучасної вищої школи є саме підготовка конкурентоспроможного фахівця.

Дослідження феномену професійної кар'єри репрезентовано в роботах таких науковців, як С.Джанер'ян, Є.Могильовкін, О.Садон, О.Цариценцева.

У вітчизняній науці, соціальній та управлінській психології професійна кар'єра розглядається у зв'язку з такими поняттями: «професійний життєвий шлях», «професійна самореалізація», «професійне самовизначення», «конкурентоспроможність» (Є.Головаха, М.Пряжников, В.Сафін, С.Чистякова).

Грунтовний аналіз конкурентоспроможності як

одного з маркерів професійної кар'єри представлено переважно в працях зарубіжних учених П.Друкер (P.Drucker), М.Мескон (M.Meskon), М.Портер (M.Porter).

Та вітчизняних дослідників С.Бандура, В.Васильченко, Г.Дмитренко, М.Долішній.

Професійний розвиток і саморозвиток, конкурентоспроможність студентів – майбутніх фахівців досліджується в роботах Ю.Андрєєвої, Л.Мітіної, Ф.Туктарова, В. Шаповалова.

Сучасні дослідники кар'єру людини розглядають з погляду уявлень про: індивідуальний розвиток особистості, мотивацію до досягнення успіху, самоконтроль і працездатність, процес успішної самореалізації, що супроводжується соціальним визнанням і є результатом просування службовими сходами (Г. Десслер, В. Дятлова, В. Травін, О. Цариценцева).

Поняття «кар'єра» визначається як: професійний шлях людини, у процесі якого вона формується (Є. Могильовкін, М. Пряжников), вектор професійного становлення особистості, що залежить від соціально-психологічних характеристик (С. Джанер'ян, О. Молл, О. Садон).

Узагальнення наукових положень щодо сутності феномену професійної кар'єри (М. Александрова, Н. Кірт, Р. Кричевський, С. Мітуніна, Є. Могильовкін, О. Садон та ін.) зумовило визначення принципової позиції щодо взаємозв'язку професійної кар'єри та професійної особистісної самореалізації людини: з одного боку, професійна кар'єра зумовлює активне пристосування людини в професії, з іншого, – саме професійна сфера є простором досягнення такої кар'єри, самореалізації особистості. Це дозволяє розглядати професійну кар'єру з позицій уявлень суб'єкта про власний шлях особистісного й професійного розвитку, самореалізації в професійній діяльності.

Про те, поза увагою наукового розгляду залишилися питання конкурентоспроможності майбутнього фахівця саме як маркеру його професійної кар'єри та

етапи формування конкурентоспроможності в ракурсі успішного професійного майбутнього – кар'єри фахівця.

Мета статті – охарактеризувати етапи формування конкурентоспроможності майбутнього фахівця як маркер його професійної кар'єри. **Завдання дослідження** – проаналізувати конкурентоспроможність як маркер професійної кар'єри майбутнього фахівця; визначити та охарактеризувати етапи формування конкурентоспроможності фахівця.

Методи дослідження – загальнонаукові: загальнотеоретичні (абстракція, конкретизація, аналіз, синтез, порівняння, протиставлення, індукція, дедукція); конкретно-наукові: теоретичні (аналіз літератури, аналіз поняттєво-термінологічної системи, побудова гіпотез).

Конкурентоспроможність як новий якісний стан професіонала можна віднести до числа стратегічних цінностей, що сприяють упорядкуванню всієї системи життєдіяльності особистості.

Забезпечити високу ефективність професійного розвитку, самореалізацію в професійній діяльності у ринкових умовах може конкурентоспроможний фахівець, у якого сформована система цінностей, який володіє певними професійними якостями. Означене дозволяє нам розглядати конкурентоспроможність фахівця як маркер його професійного становлення та професійної кар'єри.

Науково встановлено, що конкурентоспроможність визначається як багатовекторна, інтегративна соціально детермінована характеристика спеціаліста, що забезпечує йому переваги в конкурентних відносинах у сфері професійної діяльності з метою творчої професійної самореалізації та професійній кар'єрі взагалі [3].

Отже, конкурентоспроможність – це здатність особистості виживати в конкурентній боротьбі, досягати найвищих результатів і самореалізації в професійній діяльності та кар'єрі [3].

Сучасні дослідження наочно показують, що в структурі підготовки конкурентоспроможного фахівця одне із провідних напрямків повинна займати професійна підготовка під час якої йде поетапний процес осмислення професійних аспектів: професіональних фактів, явищ, подій; засвоєння професійних норм, цінностей, формування ідеалів; формування професійних переконань, етичних принципів; реалізація й їх творчий розвиток у професійній діяльності [5].

Означене є початком формування конкурентоспроможності майбутнього фахівця. Саме синтез когнітивних, емоційних, мотиваційних й волевових процесів особистості сприяє появі нового стійкого утвору – якості. Але цей процес можливий лише при включенні особистості в навчально-професійну діяльність із елементами майбутньої професійної праці.

На характер професійної діяльності майбутнього фахівця, його конкурентоспроможності впливають психічні властивості: воля, почуття, сприйняття, пам'ять, мислення, а також біопсихічні властивості: темперамент, статеві й вікові, стан здоров'я [2].

Сучасні дослідники професійні якості й здібності фахівця виражають за допомогою такого інтегрального поняття як – «трудовий потенціал особистості», у зміст якого, на думку В.Мезінова в якості складових входять наступні елементи: психофізіологічний потенціал – здібності й схильності, здоров'я, працездатність, витривалість, витримка; кваліфікаційний потенціал – обсяг загальних і спеціальних знань, умінь, навичок, які обумовлюють здатність до пра-

ці; особистісний потенціал – рівень суспільної свідомості й соціальної зрілості, ціннісні орієнтації, інтереси, потреби, запити в сфері праці, уявлення про професійну кар'єру [1].

Виділені здібності й якості особистості фахівця не статична й незмінна система. У діяльності, особливо в умовах конкуренції, сучасних ринкових відносин, дана система постійно змінюється, ті або інші якості актуалізуються, утворюють складні комплекси, які постійно змінюють внутрішні зв'язки та співвідношення.

Охарактеризуємо етапи професійної підготовки конкурентоспроможного фахівця до майбутньої професійної діяльності. З урахуванням структури компонентів, що визначають конкурентоспроможність як маркер професійної кар'єри, можна виділити наступні етапи формування конкурентоспроможності майбутнього фахівця.

Перший етап – адаптаційний (перший курс) – професійне інформування, активне включення студентів у різні види діяльності з елементами майбутньої професійної праці, свідоме засвоєння студентами професійних ролей, їх основних функцій та моделі особистості фахівця, самооцінка своїх духовно-моральних якостей відповідно до майбутньої професійної діяльності й кар'єри. Розвиток стійкого позитивного відношення до майбутньої професії та кар'єрного росту.

У результаті усвідомлення особистих професійних можливостей і здібностей, духовно-моральних якостей і психологічних властивостей, які відповідають вимогам обраної професії, формується потреба в постійному вдосконалюванні професійних якостей особистості, що забезпечують результативність у майбутній професійній діяльності та кар'єрі.

Технологіями формування конкурентоспроможності фахівця як маркера професійної кар'єри на етапі адаптації виступають: тренінг професійно-особистісного самовизначення, бесіди й дискусії, ситуативно-ігрове моделювання, рольові й ділові ігри; «Професійно-кар'єрний ліфт фахівця», створення портфоліо професійних досягнень; тренінг професійного спілкування.

Результатом є: гармонізація внутрішнього світу майбутнього фахівця, просування до знаходження цілісності, автентичності на основі перетворення свого духовного досвіду, а також досвіду взаємодії з іншими, визначення основних перспектив і напрямків професійного саморозвитку.

Другий етап – оволодіння культурою професійної самоосвіти (другий та третій роки навчання) – формування стійких і глибоких професійних переконань і принципів, ідеалів, що становлять основу професійного світогляду майбутнього фахівця. Розширення і поглиблення професійного кругозору. Самовизначення в професійній культурі, оволодіння культурою саморефлексії. На даному етапі здійснюється практична підготовка, метою якої є озброєння студентів технологіями професійної діяльності, формування волевових компонентів особистості.

Технологіями формування конкурентоспроможності фахівця як маркера професійної кар'єри на даному етапі виступають: технології колективної і групової взаємодії (форсайт-технології зокрема «Гойдалка часу», Rapid Foresight); технології імітаційного моделювання реальної діяльності професіонала (рольові, ділові ігри, аналіз квазіпрофесійних ситуацій, розв'язання професійних завдань технологія «Гудвілл» (Goodwill)); технології трансформації контексту квазіпрофесійної ситуації в контекст життєвої і навчальної ситуації студента (створення в навчальному процесі реальних ситуацій – аналогів про-

фесійної практичної діяльності).

Результатом є інтеграція ціннісно-значеннєво-го поля особистості майбутнього фахівця в простір професійної культури; ідентифікація себе як фахівця в моделюючих ситуаціях майбутньої професійної діяльності.

Третій етап – освоєння основних професійних функцій фахівця – активна підготовка до самостійної професійної діяльності, самовдосконалення професійних і духовно-моральних якостей, необхідних для самостійної професійної діяльності; входження в майбутню професійну роль, перевірка своїх професійних можливостей і здібностей, закріплення творчого підходу до розв'язання професійних завдань та ситуацій.

Це етап прогнозування і проектування подальшого професійного росту – етап планування майбутньої професійної кар'єри.

Технологіями формування конкурентоспроможності фахівця як маркера професійної кар'єри виступають: навчально-практичне проектування; Rapid Foresight» створення реальних ситуацій професійно-особистісного розвитку технологія «Гудвілл» (Goodwill), «Професійно-кар'єрний ліфт»; конструювання професійних завдань, «Проектування кар'єрних маршрутів майбутніх фахівців»; рефлексивні технології; тренінги саморозвитку і спілкування, технологія самоіміджування й самопрезентації Self-branding.

Результатом є усвідомлення майбутнім фахівцем своєї професійної ідентичності й автентичності, уточнення і конкретизація професійно-особистісних цілей і планів, побудова кар'єрних маршрутів, планів професійної кар'єри, набуття досвіду способів прийняття і розв'язання реальних ситуацій професійної діяльності, просування майбутнього фахівця до високого рівня професійної готовності до майбутньої діяльності, вершин свого професійного акме й професійної кар'єри.

Просування особистості до вершин професійної діяльності, свого професійного акме обумовлюється трьома групами факторів:

- об'єктивні, пов'язані з реальними умовами діяльності;
- суб'єктивні, пов'язані з особистісними передумовами успішної професійної діяльності (компетентність, спрямованість, уміння, мотиви і т.д.);
- об'єктивно-суб'єктивні, пов'язані з організацією

професійного середовища [4].

- Таким чином, професійна підготовка майбутнього фахівця, спрямована на формування конкурентоспроможності, як маркера його професійної кар'єри дозволяє виділити ряд пріоритетних стратегій і відповідних їм принципів:
- принцип активізації процесів самопізнання, самооцінки, самовизначення, самоврядування, самокорекції і максимальної самореалізації;
- принцип взаємодії концептуального і технологічного рівнів, особливо в процесі професійно-психологічної підготовки студентів;
- принцип єдності аксіологічного і культурологічного підходів в організації професійного навчання;
- принцип співтворчості викладача і студента; комбінації індивідуальної і колективної навчально-творчої і професійно-творчої діяльності студентів;
- акмеологічний принцип [3].

Висновки. Аналіз конкурентоспроможності як маркера професійної кар'єри майбутнього фахівця довів, що сьогодні, в умовах ринкової економіки, попитом на ринку праці користуються спеціалісти, які вміють конкурувати, нестандартно мислити, творчо застосовувати знання у складних виробничих та соціальних ситуаціях, будувати успішну професійну кар'єру. Сучасний фахівець, здатен легко навчатися, швидко пристосовуватися до мінливих умов і змісту професійної діяльності, зацікавлений у особистій безперервній освіті й самовдосконалюванні. В майбутнього фахівця мають бути сформовані такі особистісні якості й здібності, які дозволили б йому самостійно орієнтуватися в професійному світі та бути мобільним. Таким чином майбутній фахівець має бути конкурентоспроможним, професійно успішним. Уявляти своє професійне майбутнє, розробляти кар'єрні маршрути, план професійної кар'єри, вишиковувати вектор свого кар'єрного росту. Означене дозволяє розглядати конкурентоспроможність як маркер професійної кар'єри фахівця.

У ході дослідження визначено та охарактеризовано етапи (перший – адаптаційний, другий – оволодіння культурою професійної самоосвіти, третій – освоєння основних професійних функцій фахівця) та технології формування конкурентоспроможності фахівця як маркера професійної кар'єри.

References

1. Mezinov, V., Zaharova, M., & Karpacheva, I. (2011). *Formirovanie konkurentosposobnosti uchitelya v usloviyah pedagogicheskoy praktiki [Formation of competitiveness of the teacher in student teaching conditions]*. Elets: EGU im. I.A. Bunina [in Russian].
2. Mitina, L.M. (2003). *Psihologiya razvitiya konkurentosposobnoy lichnosti [Psychology of development of the competitive person]*. Moskva: Moscow psihologo-social institute [in Russian].
3. Mogilevkin, E.A. (2005). *Psihologo-akmeologicheskaya kontseptsiya kareryi professionala [Psihologic-akmeologic concept of a career of the professional]*. Vladivostok: Izd-vo VGUEC [in Russian].
4. Porter, M. (1997). *Stratehiia konkurentsii: Metodyka analizu haluzei i diialnosti konkurentiv [Competition Strategy: A methodology for analyzing branches and competitor activities]*. Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].
5. Zavalevskiy, Y. (2010). *Konkurentospromozhnyi vchytel: teoriia i praktyka [Competitive Teacher: Theory and Practice]*. Chirnivtsi: Bukrek [in Ukrainian].

Список використаної літератури

1. Мезинов В.Н. Формирование конкурентоспособности учителя в условиях педагогической практики: монография / В.Н.Мезинов, М.А.Захарова, И.А.Карпачева. – Елец: ЕГУ им. И.А.Булнина, 2011. – 176 с.
2. Митина Л.М. Психология развития конкурентоспособной личности / Л.М.Митина. – 2-е изд., стер. – М.: Моск. психол.-социал. ин-т, 2003. – 400 с.
3. Могилевкин Е.А. Психолого-акмеологическая концепция карьеры профессионала: монография / Е.А.Могилевкин. – Владивосток: Изд-во ВГУЭС, 2005. – 266 с.
4. Портер М. Стратегия конкуренции: Методика анализа галузей і діяльності конкурентів / М.Портер; пер. з англ. А.Олійник та Р.Сільський. – К.: Основи, 1997. – 390 с.
5. Завалевський Ю. Конкурентоспроможний вчитель: теорія і практика / Ю.Завалевський. – Чернівці: Букрек, 2010. – 216 с.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2018 р.

Стаття прийнята до друку 15.04.2018 р.

Котенева Юлія

кандидат педагогічних наук, старший преподаватель
Старобельський гуманітарно-педагогічний коледж
ГВУЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
г.Старобельск, Україна

ЭТАПЫ ФОРМИРОВАНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА КАК МАРКЕРА ЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КАБЕРЫ

Аннотация. Актуальность исследуемой проблемы обусловлена требованиями, которые ставятся перед ВУЗ в подготовке специалистов, способных осуществлять будущую профессиональную деятельность в разнообразных условиях, принимать и реализовывать нестандартные решения, преодолевать стереотипы в производственной и личностной сферах, быть конкурентоспособными и профессионально успешными. Цель исследования – охарактеризовать этапы формирования конкурентоспособности будущего специалиста как маркера его профессиональной карьеры. Методы исследования – общенаучные: общетеоретические (абстракция, конкретизация, анализ, синтез, сравнение, противопоставление, индукция, дедукция); конкретно-научные: теоретические (анализ литературы, анализ понятийно-терминологической системы, построение гипотез). В исследовании содержательно охарактеризованы этапы формирования конкурентоспособности будущего специалиста. Определены поэтапные технологии формирования конкурентоспособности специалиста как маркера профессиональной карьеры, а именно: технологии коллективного и группового взаимодействия (форсайт-технологии в частности «Качели времени», «Rapid Foresight»); технологии имитационного моделирования реальной деятельности профессионала («Профессионально-карьерный лифт специалиста», создание портфолио профессиональных достижений); создание реальных ситуаций профессионально-личностного развития «Гудвилл» (Goodwill)-технологии, «Проектирование карьерных маршрутов будущих специалистов»; технология самоимиджа и самопрезентации Self-branding.

Ключевые слова: профессиональная деятельность, профессиональная карьера, профессиональная подготовка, маркер профессиональной карьеры, конкурентоспособность специалиста, технологии формирования конкурентоспособности.

Koteneva Yulia

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer
State University «Lugansk National University of Taras Shevchenko»
Starobilsk, Ukraine

STAGES OF FORMATION OF COMPETITIVENESS OF THE FUTURE SPECIALIST AS A MARKER OF HIS/HER PROFESSIONAL CAREER

Abstract. The urgency of an investigated problem is caused by requirements which are put before high school in preparation of the experts, capable to carry out the future professional work in various conditions, to accept and realise non-standard decisions, to overcome stereotypes in industrial and personal spheres, to be competitive and professionally successful. The purpose of researches is to characterise stages of formation of competitiveness of the future expert as marker of his professional career. Methods of research used: general scientific: general-theoretical (abstraction, a concrete definition, the analysis, synthesis, comparison, opposition, an induction, deduction); concrete-scientific: theoretical (the literature analysis, the analysis of conceptually-terminological system, construction of hypotheses). The beginning of formation of the investigated quality defines judgement of professional aspects: the professional facts, the phenomena, events; mastering of professional norms, values, formation of ideals; formation of professional belief, ethical principles; realisation and their creative development in professional work, dialogue. In research stages of formation of competitiveness of the future expert are substantially characterised. The competitiveness analysis as a marker of professional career of the future expert has proved that today, in the conditions of market economy, for a labour market experts who are able to compete, non-standard to think use demand, creatively to apply knowledge in difficult industrial and social situations, to build successful professional career. The modern expert, should study easily, quickly adapt to changeable conditions and the professional work maintenance, to be interested in personal continuous formation and self-improvement. The future expert should have generated such personal qualities and abilities which would allow it to be guided independently in the professional world and to be mobile. Thus, the future expert should be competitive, professionally successful. To represent the professional future, to develop career routes, the plan of professional career, to build a vector of the career growth. During research stages (the first - adaptable, the second - mastering by culture of professional self-education, the third - development of the basic professional functions of the expert) and technologies of formation of competitiveness of the expert as marker of professional career are defined and characterised. Stage-by-stage technologies of formation of competitiveness of the expert as marker of professional career are defined, namely: technologies of collective and group interaction (foresight-technology in particular «time Swing», Rapid Foresight»); technologies of imitating modelling of real activity of the professional («The professional-career lift of the expert «creation portfolio of professional achievements»); creation of real situations of professional-personal development of «Goodwill» – technologies, «Designing of career routes of the future experts»; technology of self-image and self-presentation Self-branding.

Key words: professional activity, professional career, vocational training, a marker of professional career, competitiveness of expert, technology of formation of competitiveness.